

Schurin väitöskirja ja yliopiston suomalaistaminen

■ Juha Janhunen

On ymmärrettävää, että jiddishintutkija Simo Muir (*Historiallinen aikakauskirja* 4/2007) nosti Israel-Jakob Schurin väitöskirjan hylkäämistapauksen esille juuri sen ilmeisten antisemitististen yhteyksien takia. Myös aatehistorioitsija Juha Manninen (*Tieteessä tapahtuu* 1 ja 2/2009) lähtee siitä, että työn hylkääminen johtui aikakauden poliittisen ilmapiirin suosimasta juutalaisvastaisesta linjasta, joskin taustalla oli myös ”tieteellisempiä” erimielisyyksiä, muun muassa tiettyjen Vanhan Testamentin kohtien tekstologisesta ja teologisesta tulkinnasta.

Suurta huomiota saanut keskustelu on keskittynyt pohtimaan toisaalta sitä, oliko väitöskirja tieteellisesti hyväksyttävää vai hylättävää tasoa, sekä toisaalta sitä, johtuiko sen hylkääminen tekijän juutalaisesta taustasta vai ei.

Simo Muir viittaa tosin toiseenkin aikakauden poliittiseen ilmapiiriin liittyneeseen sekkaan, nimittäin Helsingin yliopiston suoma-

laistamiseen. Myöhemmässä keskustelussa tämä näkökohta on kuitenkin laiminlyöty, vaikka on ilmeistä, että myös se vaikutti olennaisesti Schurin väitöskirjan käsittelyyn. Suomalaistaminen ei ollut mikä tahansa uudistus vaan yksi yliopiston historian suurista käännekohdista. Lakkojen, mielenosoitusten, mellakoiden ja katuterroren avulla ”isänmaalliset” ylioppilaat pakottivat poliittiset päättäjät myönnytyksiin, jotka käytännössä merkitsivät Helsingin yliopiston täydellistä ”puhdistamista” ruotsin kielestä juuri Schurin väitösvuonna 1937. Aikaisemmin ruotiksi luennoineet opettajat joutuivat nyt irtisanomisen uhalla vaihtamaan opetuskieltään.

Yliopiston suomalaistaminen liittyy läheisesti suomenkielisen talonpoikaiston esiinmarssiin. Jo 1800-luvulta alkaen maaseututaustaiset ylioppilaat olivat vieroksuneet kaupungeissa ja kartanoissa asuvaa ruotsinkielistä sivistyneistöä, jonka kosmopoliittinen maailmankuva ei mahtunut snellmanilaisen nationalismin ahtaisiin rajoihin.

1930-luvulle tultaessa Helsingin yliopistoa oli alettu pitää ”muukalaisperäisen” ruotsin kielen viimeisenä linnakkeena, ja sen suomalaistamisesta tuli symbolinen projekti, johon osallistui lähes koko suomenkielinen ylioppilasnuoriso. Tukea tuli myös suomenkieliseltä tiedeyhteisöltä, joka näki tässä otollisen tilaisuuden kasvattaa osuuksiaan yliopistoviroista. Yhä useammalla suomenkielisellä tieteenharjoittajalla oli itsellään talonpoikainen tausta ja sen mukanaan tuoma synnynnäinen aversio ruotsin kieltä kohtaan.

Schurin väitöskirja on hyvä nähdä myös tätä taustaa vasten. On aivan ilmeistä, että yleisesti polyglottina tunnetun, mutta suomen kieltä taitamattoman Schurin ruotsinkielinen väitöstilaisuus ärsytti täydellisen kielitaidotonta Albert Hämäläistä. Niinpä Hämäläisen provokatiivisesti suomen kielellä esittämä ylimääräinen puheenvuoro oli epäilemättä tarkoitettu halventamaan ei ainoastaan väittelijän henkilöä vaan myös ruotsin kielen asemaa yliopistolaitoksessa. Kun antisemitismi edusti ajan poliittista korrektiutta, sen varjolla voitiin helposti ilmaista antipatioita myös muita epätoivottuja ilmiöitä, kuten ruotsalaisuutta tai venäläisyyttä kohtaan. Suomalaiset ylioppilaat huomasivat varsin pian, että ruotsia puhuvan sivistyneistön ”epäisänmaallisiin” ominaisuuksiin voitiin kosmopoliittisuuden ja ”separatismiin” lisäksi lukea myös ”juutalainen sekoitus”.

Kun kieleen liittyi tällaisia tulkintamahdollisuuksia, oli kaksikielisen, mutta suomenmielisen, Gustaf John Ramstedtin helppo valita puolensa ja liittyä Schurin vastustajiin. Sen sijaan ruotsinkielistä kulttuuriliberalismia edustaneet Edvard Westermarck, Rafael Karsten, Gunnar Landtman ja Rolf Lagerborg puolustivat Schuria johdonmukaisesti, vaikka eivät onnistuneetkaan saamaan väitöskirjaa uuteen tarkastukseen. Jälkeenpäin on helppo havaita, kummalla puolella asiantuntemus oli: väitöskirjahan kuului alaan, jolla juuri Westermarck koulukuntineen edusti kansainvälistä huippua. Vastustajien asiantun-

temus taas liittyi luterilaiseen teologiaan, ”suomalais-ugrilaiseen kansatieteeseen” tai – Ramstedtin tapauksessa – aivan muihin aloihin. Vaatimaton ja epärelevantti oli myös sen komitean asiantuntemus, jonka Helsingin yliopisto retroaktiivisesti asetti tapausta selvittämään.

On ehkä oireellista omalle ajallemme, että Schurin tapauksen saama julkinen huomio painottuu mahdollisen antisemitismin toteamiseen. Tässä suhteessa poliittinen korrektiuus on nyt toinen kuin 1930-luvulla, ja tehdyt virheet on ainakin periaatteessa mahdollista tunnustaa, vaikka Helsingin yliopisto ei siihen tässä yksittäistapauksessa kyennytäkään. Kielikysymyksessä sen sijaan asetelma ei ole olennaisesti muuttunut. Suomalaistamisen agendasta jouduttiin tosin sodan jaloissa lievästi perääntymään, ja pieni määrä ruotsinkielisiä opetusvirkoja palautettiin. Myöhempi kehitys on kuitenkin taas vienyt kohti täydellistä suomenkielistymistä sekä korkeakoululaitoksessa että ympäröivässä yhteiskunnassa. Mistään virheistä ei tässä yhteydessä ole koskaan puhuttu. Näyttääkin siltä, että Helsingin yliopiston suomalaistaminen oli maan sivistykselle katastrofi, jonka kohtalokkaita vaikutuksia ainakaan suomenkielinen kansanosaa ei ole vielä kukaan kypsynyt tajuamaan.

Kirjoittaja on Helsingin yliopiston Itä-Aasian kielten ja kulttuurien professori.

TIETOKIRJA.FI
4.-5.9.2009

TIETEIDEN TALO,
HELSINKI
WWW.TIETOKIRJA.FI